

konudaki bazı hadis ve haberlerin sahil olmadığını ifade etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hzn" md.; a.mlf., *ez-Zerî'a ilâ mekârimi's-şerî'a*, Kahire 1405/1985, s. 330-339; *Lisânü'l-'Arab*, "hzn" md.; *et-Ta'rifât*, "hzn" md.; *Tacü'l-'arûs*, "hzn" md.; *Müsned*, VI, 157; Buhârî, "Cenâ'iz", 44, 45, "Merdâ", 1, "Cihâd", 74, "Da'avât", 35, 40; Müslim, "Cenâ'iz", 12, "Birr", 52; İbn Mâce, "İkâme", 176; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 24, "Vitr", 32; Kindî, *Resâ'il*, I, 172-173; a.mlf., *Risâle fi'l-hile li-def'i'l-ahzân* (nşr. Abdurrahman Bedevî, *Resâ'il felsefiyye* içinde), Beyrut 1983, s. 6-32; Ebû Bekir er-Râzi, *et-Tıbbü'r-rûhânî* (nşr. P. Kraus, *Resâ'il felsefiyye* içinde), Kahire 1939 → Beyrut 1982, s. 61-69, 92-96; Ebû Zeyd el-Belhî, *Meşâlihu'l-'ebdân ve'l-enfûs* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1984, s. 304, 315; Ebû'l-Hasen el-Amîrî, *es-Sa'ade ve'l-is'ad* (nşr. A. Abdülhalim Atıyye), Kahire, ts. (Dâr'us-Sekâfe), s. 189-195; İbn Miskeveyh, *Fi'ilâci'l-hüzn* (nşr. L. Şeyho v.dğr., *Maakâlât felsefiyye* içinde), Beyrut 1911, s. 114-117; a.mlf., *Tehzîbü'l-ahlâk*, Beyrut 1398, s. 175-183; İbn Sînâ, *Risâle fi mahiyeti'l-hüzn*, Süleymaniye Ktp., Cârullah, nr. 1928/4; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 131-133; İbn Hazm, *el-Ahlâk ve's-siyer* (nşr. Ahmed Mekki et-Tâhir), Beyrut 1405/1985, s. 11-16; Herevî, *Menâzil*, s. 11; Gazzâlî, *Mizânü'l-'amel*, Kahire 1973, s. 157-165; a.mlf., *İhyâ'* (Beyrut), III, 58-60, 217-218, 263; IV, 493-498; a.mlf., *et-Tibrü'l-mesbûk-fi'naşihati'l-mülûk* (nşr. M. Ahmed Demec), Beyrut 1407/1987, s. 151-153; İbnü'l-Cevzî, *el-Hasan el-Başrî*, Kahire 1931, s. 19; Nasîrüddîn-i Tûsî, *Ahlâk-ı Nâsirî* (nşr. Müctebâ Minovî - Ali Rızâ Haydarî), Tahran 1369 hş., s. 186-193, 196-202; Afîfüddin et-Tilimsânî, *Menâzilü's-sâirîn: Şerhu Tilimsânî*, Tunus 1989, I, 119-122; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, X, 16-17; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1403/1983, I, 542-548; Kınalızade Ali Efenî, *Ahlâk-ı Alâî*, Bulak 1248, I, 134-142; Muhyî-i Gülşenî, *Ahlâk-ı Kirâm*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 2261, vr. 52^a-59^a; Ali Sâmi en-Neşşâr, *Neş'e-tü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, Kahire 1978, III, 122-137; Abdurrahman Bedevî, *Eflâûn fi'l-İslâm*, Beyrut 1402/1982, s. 235-243; M. Mustafa Hilmi, *el-Hayâtü'r-rûhiyye fi'l-İslâm*, Kahire 1982, s. 87-91; Hasan Şerkâvî, *Mu'cemü' elfâzi's-süfiyye*, Kahire 1987, s. 122-123.

MUSTAFA ÇAÇIRCI

HÜZÜN

(bk. İSTİHZA).

Nevâda hümâyün makamı dizisi

Nevâda hicaz dörtlüsü | Gerdâniyede bûselik beşlisi

Yerinde hüzzam beşlisi

Yerinde hüzzam makamı dizisi (ikinci şekil)

İkinci şekil hüzzam makamı dizisi

HÜZZAM

(هزّام)

Türk mûsikisinde bir birleşik makam.

Dizisi, yerindeki hüzzam beşlisine eviç perdesinde bir hicaz dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir:

Yerinde hüzzam makamı dizisi

Yerinde hüzzam beşlisi | Eviçte hicaz dörtlüsü

Yukarıdaki dizide aynı zamanda nevâ perdesi üzerinde bir hicaz dörtlüsünün de mevcudiyeti dikkati çekmektedir. Hüzzam makamının seyri esnasında bu hicaz dörtlüsünün bir hümâyün dizisi şeklinde tiz tarafa doğru uzandığı ve tabii olarak da eviç perdesindeki hicaz dörtlüsünün yerini gerdâniyede bir bûselik beşlisine terkettiği görülür. Yeni teşekkül eden bu hümâyün dizisine hüzzam makamında çok rağbet edilir. Eviç perdesi üzerindeki hicaz dörtlüsü ise bazan küçük bir geçki olarak yer alır, bazan da hiç kullanılmaz. Bu durumda hüzzam makamını, "Yerindeki hüzzam beşlisine eviç perdesinde bir hicaz dörtlüsünün ve nevâ perdesi üzerindeki hümâyün dizisinin eklenmesidir" şeklinde tarif etmek daha doğru olur.

Makamın temelini teşkil eden hüzzam beşlisi bir tam beşlidir. Bunun dördüncü sesi olan hisar perdesi (bakiye bemollü mi), 1 veya 1,5 koma daha dik olması gereken bir perdedir. Ancak bugün kullanılan Arel-Ezgi-Uzdilek nazariyatında bu perdeyi gösterecek bir başka işaret bulunmadığı için mecburen bakiye bemollüyle gösterilen ses icrada daha dik basılır. Bu durumda, hüzzam beşlisinin 4. aralığı olan artık ikili aralığı da aynı sebeple 12 koma olmayıp yaklaşık 10,5 veya 11 koma olacaktır. Esasen hüzzam makamındaki hisar perdesi, iniş-çıkış cazibesıyla yahut seyre karışan başka çeşni ve diziler sebebiyle çok değişken bir perde özelliğini taşımakta-

dır. Bu değişkenliğe sebep olan çeşniler makamın oldukça birleşik bir yapıya sahip olduğunu ortaya koyar. Hüzzam makamı seyri esnasında yukarıda zikredilen dizi ve çeşnilere ilâve olarak zaman zaman eviçte segâh dörtlüsü, dik hisarda nikriz beşlisi, nevâda uşşak dörtlüsü, segâhta tam veya eksik segâh beşlisiyle yine aynı perdede tam veya eksik ferahnâk beşlisi gibi çeşnilere de yer verildiği görülmektedir.

Nota yazımında donanımına si için koma bemollü (segâh), mi için bakiye bemollü (hisar) ve fa için bakiye diyezli (eviç) yazılır, gerekli diğer değişiklikler eser içinde gösterilir. Makamın yedeni portenin ikinci aralığındaki bakiye diyezli lâ (kürdî) perdesi, durağı segâh perdesi, güçlülü nevâ perdesi olup bu perdede hicaz çeşniyle makamın yarım kararı yapılır.

İnici-çıkıcı bir seyir takip eden hüzzam makamında, yukarıda sözü geçen çeşnilerin bulunduğu perdeler aynı zamanda bu çeşnilerle yapılan asma kararların da perdeleridir. Bunlardan başka ayrıca rast perdesinde rast çeşniyle, düğâh perdesinde uşşak çeşniyle asma kararlar yapılabilir. Bu durumda yerinde bir basit sūzinak dizisiyle bir karcıgar dizisi meydana gelir. Rast ve düğâh perdelerinde yapılan bu asma kararlar, aynı zamanda makamın pest tarafındaki genişlemesinin bir kısmını teşkil eder. Ancak tam kararın muhakkak yerindeki hüzzam beşlisiyle yapılması gerekir.

Yapısı gereği tiz taraftan esasen yeterli genişlikte olan hüzzam makamı pest taraftan da genişler. Bu genişleme esnasında oluşan basit sūzinak ve karcıgar dizilerinden yukarıda bahsedilmişti. Bu yakınlık dolayısıyla sūzinak, karcıgar ve hüzzam makamları iç içe olarak düşünülmüştür.

Yerinde karcıgar makamı dizisi

Nevâda hicaz beşlisi

Yerinde rast beşlisi | Nevâda hicaz dörtlüsü

Yerinde hüzzam beşlisi

Yerinde basit sūzinak makamı dizisi

Hüzzam makamının seyri sırasında segâh veya hüzzam çeşnili asma kararlar yapılırken kararı kuvvetlendirmek için lâ bakiye diyezli kürdî perdesi yeden olarak kullanılır. Eğer bu perde değiştirilmeden irak perdesine kadar inilirse bu, eviç perdesinde bulunan hicaz çeşnisinin alt si-

